

Katolicizam na svom putu ljubavi

Nešto iz analâ karitativne akcije katoličke Crkve u srednjem vijeku*

JEDAN odlični musliman u Bosni reče mi nedavno: Moja je vjera činiti dobro. Uistinu to je prirodna sklonost čovječjega srca. Stoga mnogi misle, da je čovjek od prirode sklon na kreposno djelovanje, pa da to ne zavisi o dogmatskim razlikama, koje da su stvar čuvstva. No povijest — magistra vitae — pokazuje, kako je trebalo da sâm Bog-čovjek dade primjer, koji će ljude navesti na nebrojene i herojske žrtve, što ih zahtijeva djelotvorna ljubav prema svima ljudima.

Kakav je ubrzo postao pali čovjek po svojoj prirodi, pokazuje nam osvetnička pjesma Lameha iz roda Kainova: Ubio sam čovjeka za ranu svoju i mladića za masnicu svoju. Kain će se osvetiti 7 puta, a Lameh 77 puta.¹ Znamo, kako su mnoga plemena ubijala nemoćne, tobože da učine kraj njihove stradanju (također stari Germani i Slaveni), ali to je zacijelo bilo više djelo egoizma. Povijest nam, istina, puno govori o gostoljubivosti starih (Odi-seja). Crkva to rado priznaje, pa je iza ljute borbe osudila janzenizam, koji je učio, da je grijeh svako djelo onih, koji nemaju kršćanske ljubavi Božje.² Poznata je neopisiva okrutnost starih Asiraca, a i babilonski zakoni ne bijahu drukčiji: na pr. prema ovim smrću ima biti kažnjen onaj, koji primi odbjelog roba. Kod Egipćana je bilo više blagosti; ali što nam vele piramide i toliki spomenici o stradanjima nesretnih radnika? Nađen je natpis o gradnjama Ramsesa II: »Nema kamena, koji ne bi stajao kojeg čovjeka života.« No kod svih se naroda nalazi ponešto dobra prema bližnjemu već zato, što su držali, da će za svoja djela odgovarati božanstvu.³

Vjera Hindu brani jesti životinjsko meso, ali ne brani ubijanje djece, kojega nije mogla iskorijeniti engleska vlada gotovo do 19. vijeka. Kolike je pregrade stavio brahmanizam u obitelj ljudskoga roda svojim uredbama o kastama!

Budina nauka puno govori o djelima ljubavi, ali to ne dolazi iz junačke dobrohotnosti za vječnim usavršivanjem, nego da izbjegne vlastitu bol, kad je njegova glavna nauka: težiti za uništenjem dviju glavnih moći čovječje duše: težnje za spoznanjem vječnih istina i težnje za vječnom srećom.

---

* *Op. pisca:* Cijeli ovaj sumarni prikaz izradio sam uglavnom prema veoma instruktivnoj radnji o. Gustava Neyrona S. L.: *Histoire de la Charité*, »Spes« — Paris 1927.

¹ Gen. 4, 23.

² Por. Denzinger-Bannwart, *Enchiridion symbolorum* . . .

³ Por. Neyron, n. dj., str. 1—16.

Što nam veli o ljubavi povijest Grka za najsajnije izobrazbe helenskog duha? Govori nam o groznoj bezpravnoj robova, djece, slabih i nemoćnih: kako u Sparti, gdje vrijedi samo fizička snaga, tako i u Ateni. U Sparti 200 hiljada helota poslužuje 30.000 građana; ove robove-helote slobodno je ubiti, pače kolju ih, kad je pogibelj da bi osilili.

Okrutnosti Rimljana u ratu i u miru i u obiteljskom životu dobro su poznate, uza svu njihovu kulturu i mudro zakonodavstvo. Punjenje žitnica i potpore sa strane države u Ateni i u Rimu nije nesebična ljubav nego politička mudrost; pa i ono, što je Trajan činio za prehranu Italije. On je na pr. hranio 264 dječaka i 36 djevojčica; vidi se, da mu je bila svrha dobiti dobre vojnike.

Već toliki nacionalni bogovi bijahu nepremostivi jaz mržnje među narodima. Niti najveći i najplemenitiji duhovi kao Aristotel i Platon, Seneka i Cicero nisu sumjali, da je ropstvo, što je onako grozno gazilo svako pravo dviju trećina čovječanstva, posve opravdano i potrebno za socijalni poredak. Jednako bijahu bezobzirni s najnevinijim stvorovima s novorođenčadi: Aristotel je preporučivao proti prenapućenosti abortus; Platon isto tako i k tome u potrebi izlaganje slabe djece.

Seneka je lijepo pisao o pomaganju nesretnika, ali ipak veli, da mudrac ne smije osjećati saučešća, jer da je »pietas, samilost, slaboća i bolest«. U tom je bezdan, piše bezvjerac M. Greard. Ovo sažaljenje zabranjeno poganskom mudracu, to je stablo, što ga je kršćanska ljubav imala razgraniti nad izranjenim ljudskim rodom. Ove suze sažaljenja zabranjene stoicima, jesu nebeska rosa, koja će osvježiti patničke duše.⁴

Kod Židova, gdje se s pravom vjerom očuvalo štovanje pravog Boga, vidimo, da je obiteljski i cijeli socijalno-karitativni poredak neisporedljivo uzvišeniji. Njima su djeca najveći blagoslov Božji.⁵ Njima je nalađao zakon Božji: »Među vama ne smije biti siromaha ni prosjaka.«⁶

Spasitelj svijeta. Kršćanstvo.

Mesija je došao i iz temelja promijenio srce ljudsko. Po njegovoj nauci Bog izliva svoju ljubav u srce svojih prijatelja, da svom dušom ljube Boga, a zatim da ljube sličnom ljubavi sve ljude, svoju braću, koji su stvoreni na sliku Božju, »opere et veritate...«, da u tome nasljeđuju Oca nebeskoga, koji daje, da sunce izlazi nad dobrim i zlim. Ljubite svoje neprijatelje, blagoslivljajte one, koji vas proklinju, činite dobro onima, koji vas mrze, molite za one, koji vas progone, da budete djeca Oca svojega nebeskoga.⁶ Priča o milosrdnom Samaritancu uči nas, da je i neprijatelj naš bližnji. Tu je priču sam Bog donio s neba. On nam je dao o ljubavi posve nove zakone.⁷ Učenici su to dobro shvatili. »Ako

⁴ Nav. dj, str. 17—33.

⁵ Por. *Psalam* 127.

⁶ Por. Povijest Tobije, David prema Saulu, uredba jubilejske godine itd.

⁷ Mt. pogl. 5.

⁷ Poredi divne izvode kod zadnje večere (Iv. pogl. 13—17).

je Bog tako ljubio nas, i mi moramo ljubiti jedan drugog. Moramo i dušu položiti za svoju braću.«⁸

Na sudnjem danu u glavnom će Vječni Sudac odmjeriti vječnu kaznu ili nagradu svima prema tome, kako su vršili ili zanemarivali djela ljubavi prema bližnjemu.⁹ Sâm »pertransiit beneficiendo et sanando omnes oppressos a diabolo.« Pere učenicima noge. Zasta je najvelebniји čin njegova života, kad je molio za svoje krvnike: »Oče, oprosti im...« Učenici su dobro usvojili nauku svoga Učitelja. Prva Crkva živi samo u djelima duhovnog i tjelesnog milosrđa. Ta djela rađaju red đakona i dragovoljnu, nenasilnu zajednicu dobara. To su duše, što teže za evanđeoskom savršenošću. Njihovu herojsku ljubav nastavljala je Crkva kroz vjekove u svojim Redovima.

Kroz 3 vijeka u katakombama stavljena je Crkva izvan zakona, sveudilj joj visi mač nad glavom, ali ona ipak ne posize poput demagoга za nasilnim sredstvima, da proglaši slobodu robova, jer bi to dovelo do krvavih borba i velikih društvenih nereda. Ona proglašuje, da su svi pred Bogom jednaki, a u Kristu jedno. »Nema više među vama ni Židova ni Grka ni Scita ni barbara. Svi su braća.« Sastanci su prvih kršćana agape — ljubav, a gozbe su imale biti u korist siromaha. Ta načelo je objavljene vjere, da su slabi i ponizni pred Bogom veći (Tertulijan). Međusobno pomaganje tako se razvilo među kršćanima, da su pogani govorili: »Gledajte, kako se ljube! Kako su sretni!« Ova je praksa povratila nebrojenom roblju njegovo osobno i socijalno dostojanstvo. Oni se natječu s plemenitim gospodarima kao heroji-mučenici. I tada im patriciji iskazuju nebeske počasti. Kršćanski principi navijestili su smrt ropstvu, dok su ga sve druge religije bar dopuštale sve do najnovijeg vremena.

Bitno je svojstvo ljubavi, da se silno širi, a zato je potrebno, da se karitativna akcija organizira. Stoga već apostolske Konstitucije, jedno od najstarijih književnih djela iz 1. vijeka Crkve, nalažu biskupu, neka razborito upravlja dobrima Gospodnjim, neka ih dijeli s onima, koji ništa ne posjeduju. Neka vjerno dijeli milostinju udovicama, siročadi i putnicima u nevolji, jer će pred Bogom davati račun o svojoj upravi.« Biskupa pomažu u ovoj akciji đakoni.

Pape su vrlo rano podijelili Rim na 7 kotareva, a svakom na čeu stavili po jednog đakona (kasnije prozvan kardinal), koji je imao upravljati dijeljenjem milostinje. On je morao pomno sam tražiti potrebne, imati njihov popis i o tome izvješćivati biskupa, koji je bdio nad pravednom razdiobom. Zdravi bi dobili oruđe i mjesto, da mogu raditi, a sirote bi povjerali kršćanskim obiteljima. Tako se ljudi moralno dizali, da ne bi zlorabili ljubav!

Tako su kršćani usprkos neprijateljskog držanja javne vlasti stvarali čudesu. Polovinom 3. vijeka rimska Crkva dnevno uzdržaje oko 1500, a crkva u Antiohiji 3000 siromaha. Država počinje bacati požudno oko na crkvena

⁸ 1 Iv. 3.

⁹ Vidi Mt. pogl. 25.

dobra. Povijest sv. Lovre dakona pokazuje nam, kako je vlast za 8. progonstva pod Valerijanom (257—260.) išla za tim, da se dočepa crkvenoga »blaga«. Taj će se primjer opetovati dosta puta! Sv. Lovro pokazuje progoniteljima siromaha: Evo crkvenoga blaga! Izvori bijahu dobrovoljni prinosi kod nedjeljne Mise, razne kolekte, oporuke uoči smrti osobito mučenika, zatim dio za siromaha, što ga vrlo često traže sv. Oci od kršćana za vrijeme posta. Junačku ljubav vrše kršćani i prema neprijateljima. Tako g. 252. (u vrijeme progonstva) za grozne kuge, što je kosila po Rimu i provincijama, dok pogani bježe i ostavljaju nesretnike na cestama, vjernici potaknuti vatrenom besjedom sv. Ciprijana zauzimaju se za njih i pokapaju ih. U isto vrijeme u Egiptu svećenici i lajci na vlastitim ramenima nose žrtve kuge u grob, premda sami pogibaju od tog biča.

U karitativnoj akciji nada sve ostale odlikovala se rimska Crkva. Svjedoči to sv. Dionizije, biskup Korintski (oko 170 god.): »Vi od početka imate običaj da činite svakovrsna dobra svoj braći; vi šaljete mnogobrojnim crkvama u svakom gradu stvari potrebne za život. Vi tako ublažujete nevolje potrebnih i podupirete priznavaoce u rudokopima.« To je bilo za pape Sotera. Sličnih primjera imamo iz 3. vijeka od papa Stjepana i Dionizija, koji šalju milostinju na Istok.

Poganski Rim isisava krv narodima, a kršćanski Rim zapovijeda samo zato, da čini dobro. Sv. Pakomije iz gornjeg Egipta kao vojnik cara Maksimina (oko 315. g.) videći u Diospolisu, s kolikom ljubavi kršćani daju živež u nevolji nepoznatim vojnicima, odmah prihvati Kristovu vjeru.

Bezvjerac M. Ferrero priznaje: »Već je kršćanstvo organiziralo divni sistem djela pomaganja i dobrotvornosti, te je to postala njegova velika tečevina i jedan od uzroka njegova trijumfa.«¹⁰

Karitas za slobodne Crkve.

U 4. vijeku najodličniji rimski patriciji i gospode odriču se najviših državnih i konzulskih časti, a svoje golemo bogatstvo dijele siromasima: tako čine Pamakije, prijatelj sv. Jeronima; sv. Paula, Fabiola, Asella, Marcella. G. 392. senator i konzul Paulin sva dobra prodaje, dijeli sirotinji, pa se sa svojom ženom predaje službi Božjoj u Noli.

No nada sve zadivila je cijeli svijet nadčovječnim primjerom sv. Melanija (483—439.), baštinica rimske obitelji Valerija. Njezino bogatstvo bijaše upravo bajoslovno, imala je do 116 milijuna zlatnika godišnjih prihoda sa svojih imanja, što se sterala gotovo po svim zapadnim provincijama od Afrike do Britanije, a obrađivalo ih mnogo tisuća robova. U dvije godine poklonila je slobodu 8000 robova. Tražeći neprolazna dobra Melanija skloni svoga muža Pinijana, te su prodali sva golemo imanja, a novac razdijelili Isusovim siromasima i dobrim djelima; a valjalo im je zato svladati i izvanje poteškoće sa

¹⁰ Por. Neyron, n. dj. str. 32—54.

strane senatorskog staleža, koji se nad tim sablažnjivao, i sa strane državnog zakona, koji je favorizirao latifundije. Za nekoliko godina postadoše oni potpuni siromasi, pošli su u Jeruzalem, gdje su u miru služili Bogu, jedno u ženskom, a drugo u muškom samostanu.

Crkva puštena na slobodu i snabdjevena mnogobrojnim zadužbinama i darovima dala se na izvajanje velikih karitativnih pothvata: osnivanje gostinjaca i bolnica, a to bijahu najpotrebnija djela za život onodobnog svijeta. Sv. Jeronim opisuje, kako je udovica Fabiola podigla u Rimu prvu bolnicu za svaku vrstu bijednika. Koliko puta je, veli on, sama nosila na svojim ramenima najogavnije bolesnike, prala im rane, koje se drugi ne bi usudio ni pogledati, pružala jelo i piće ovim živim lješinama!

Istodobno kršćanska ljubav podiže brefotrofije za odbačenu dječicu, koju nastavljaju odgajati u orfanotrofijama, gdje ih poučavaju u raznim zanatima, a ne zaboravljaju ni na slabe starce, za koje ustanovljuju Gerontokomije. Sv. Bazilije divno je na istoku organizirao ovakove zavode; bilo ih je u svakom dekanatu njegova područja u Kapadociji. Kod Cezareje uredio je cijeli niz paviljona za svakovrsne bolesnike, također za gubavce, koje je on sam često grlio i ljubio. Julijan Apostata gleda preporoditi poganstvo po uzoru kršćanskih ustanova, zato on kori svoje svećenike, što »bezbožni galilejci hrane ne samo vlastite siromahe nego i naše (pogane)«. Kad je senator Simah tražio u Rimu (384.) za poganstvo pravo jedine državne vjere, odgovorio mu je sv. Ambrozije: »Recite nam, koliko je vaših hramova otkupilo zarobljenike, koliko su milostinje podijelili oskudnima, što su dali bolesnima? Pa ipak hoćete da nas uvjerite, kako je sadašnji glad kazna (bogova) za vašu oskudicu! Dakle vaši se bogovi tuže, da je ono, što je dosad služilo tek nekolicini svećenika, danas postalo baštinom sviju.« Od nedogledne je važnosti, što je duh ljubavi prodro u rimski zakonik (osobito Justinijanov) i odstranio mnoge okrutnosti poganstva, a odatle prešao u sve kulturne narode (na pr. u pitanju robova).

Uživanje u okrutnim i ubojničkim gladijatorskim igrama prešlo je u krv ne samo odličnjacima nego i svjetini; dobri car Trajan dao je jednom zgodom na arenu izvesti 10.000 parova ljudi (borba je trajala 12 dana); stoga bijaše jedan od najljepših triumfa kršćanske ljubavi, kad je car Honorije oko g. 400. zakonom dokinuo ove igre; a povod je dao monah Telemah, koji je s istoka došao u Rim i poginuo bacivši se među bijesne gladijatore.

Kad je na istoku nestalo jedinstva vjere, ohladnjela je i ljubav, pa je znatno ohladnjela karitativna akcija — požrtvovnost za bližnjega.¹¹

¹¹ Por. Neyron, n. dj. str. 55—72.

Karitas na Zapadu za seobe naroda.

Barbari razoriše najveću organizaciju svijeta — rimsko carstvo i stvoriše neizrecivi kaos u njegovim pokrajinama. Jedina se Crkva držala neslomljivom; štoviše, ona je pobjednike svladala i dalje osvajala. O tome razdoblju piše M. Molinier, veliki učenjak, a daleko od vjere: »Ne može se dosta uveličati djelatnost Crkve za Merovinga (6. i 7. vijek). Najveći dio biskupa dostojno su vršili svoju službu kao prirodni branitelji siromaha i slabih. Monasi propovijedaju Evanđelje među poganima, kultiviraju zapuštene krajeve i prednjače u svim krepostima.«

Već sv. Martin, biskup od Tours-a († 396.), svojim dobrotvornim djelovanjem — nebrojeno puta prikazan, kako dijeli polovinu od vlastite haljine jednom ubogom, tisuće je kroz vjekove živo poticao na junačku djelotvornu ljubav. Crkveni sabor u njegovu gradu Tours-u (g. 567.) odredi, da svaka župa prehranjuje svoje siromaha i vodi za njih brigu. Mnogi drugi sveti biskupi nastavili su karitativno djelovanje sv. Martina. Šireći katoličku vjeru istodobno su organizirali dobrotvornu akciju. Isti biskupi neustrašivo brane svoje stado pred strašnim barbarima od klanja i paleža: sv. Lupo Troyes, sv. Aignan Orleans pred Atilom, a sv. Leo Veliki Rim i Italiju (452.). Jednako ustaju na obranu sirotinje od požude drž. činovnika. »Dnevni život biskupa, njihova djela i testamente«, piše Lecoy de la Marche, »neprestano ispunjenje osloba- nje robova, dijeljenje milostinje, obrana pravde, popravljanje nepravda. K tome pridolazi otkupljivanje ratnih zarobljenika, za koje sve zalažu pa i sv. posude svojih crkava. Tako je na pr. g. 510. sv. Cezarije, biskup u Arles-u, podijelio hrane i živeža mnoštvu Gala i Franaka, koje su zarobili Goti, a zatim ih otkupio blagom, što ga je sabrao njegov predšasnik.«

Drugi opet biskupi uza sve nesigurne prilike osnivaju trajne dobrotvorne ustanove, tako na pr. sv. Leger, biskup u Autun-u († 678.) podiže dobrotvornu ustanovu, što je postojala sve do 17. vijeka, zatim Hospicij Božji (Hotêl Dieu) u Parizu.

Ali povjesna vrela daju najsajnija priznanja za karitativno djelovanje rimskim biskupima. Među svima svijetli kao uzor sv. Grgur Veliki (590—604.). U svojim brigama za cijeli svijet ne zaboravlja on zadnjih siromaha i priskače u pomoć svakoj bijedi; jednom katekumenu dariva krsno odijelo, seljaku pomaže u ekonomskoj krizi, čini sve moguće da iskupi ratne sužnje; puna je njegova korespondencija takovih primjera. Hadrijan I. (772—795.) dnevno nahranjuje kruhom, čorbom i vinom preko 100 siromaha pred lateranskom crkvom, a svakog tjedna daje badava kupelj svim rimskim siromasima!

Karitativna akcija monaha nedogledne je zamašitosti; ta oni žrtvuju cijeli život i svoju snagu, da bi ublažili svaku bijedu i unaprijedili život sviju naroda. Oni otvaraju narodima izvore ne samo vrhunarnog života nego i vremenitog blagostanja učeći ih počecima gospodarstva i uljudbe. Zamislimo odnošaj današnjih divljaka prema misionarima — u takvom su stanju

bili naši predi prema monasima! Zato se narod kupio oko manastira, da ih ovi brane i pomažu. Samo u Francuskoj monasi su kultivirali 1/3 cijelog njezina teritorija, a 3/8 njezinih gradova i sela razvilo se oko samostana. Tako su monasi predusretali oskudicu, a još više su to činili učeći narod ustrajnom radu i jakoj disciplini. Dijeljenje milostinje ide među glavne dužnosti monaha, što oni čine na sve moguće načine. U italskim samostanima danonice blagovahu tri siromaha s opatom za istim stolom jednaku hranu. Manastir Sv. Rikvier hranio je pod opatom Angilbertom dnevice 300 siromaha, 150 udovica i 60 klerika. Takovih primjera ima mnogo. Treba imati na umu, da su svi od neprojenih tisuća katoličkih redovnika morali sva svoja dobra ostaviti na kojigod način ubogima. Adalard, opat u Korveju i rođak Karla Velikog, ostavio je pravilo: »Svaki dan neka se razdijeli sirotinji 45 hljebova od 3 ½ funte i 5 hljebova pšeničnih; akoli dođe više putnika, neka se i za njih pobrine.«

Onodobni hodočasnici i putnici bijahu izvrgnuti mnogim pogibeljima; zato je svaki manastir imao za njih posebni gostinjac, kojih drugdje nije ni bilo.

Sv. Benedikto dao je pravilo svome Redu, najstarijem i dugo vremena jedinom na zapadu, »svaki hodočasnik, naročito, ako je siromah, mora biti dočekan kao sâm Krist...« »Nikada se nije ikoja zapovijed savjesnije vršila« piše klasični povjesničar Montalembert.

Ni to im ne bijaše dosta, nego biskupi i ostali duhovnici odgajahu narode propovijedajući čovječnost i milosrđe prema slabima, kako to vidimo na pr. iz propovijedi sv. Cezarija iz Arlesa, organizatora Crkve među Galima, a još više iz zakona pokrajinskih crkva sabora, koje moramo smatrati u punom smislu riječi moralnim odgojiteljima naroda u ono doba nasilja i barbarstva. Tu se biskupi pokazuju neumornim braniteljima pravde, prava azila i humaniteta prema slabima, putnicima, strancima i brodolomcima. Protestantski ekonomista Rudolf Meyer veli, da nije mogao čitati ovih crkvenih zakona tako punih čovjekoljubivosti, a da ne bi od ganuća plakao. Ovim je duhom Crkva zadahnula i zakonike barbara na pr. Salijski kod Franaka, koji strože kazni stvar ukradenu siromahu negoli bogatašu! Mogućnici onoga vremena, nerijetko okaljani strašnim zločdelima, ipak imajući živu vjeru nastoje bogatim zadužbinama, što ih čine u prilog samostanima i dobrim ustanovama — često se u tome upravo natječu —, isprositi oprostjenje svojih nedjela; tako je na njih djelovala često opetovana riječ sv. Pisma: »Ljubav prekriva množinu grijeha.«¹²

Zanimljivo je čuti, što veli izvrstan poznavalac starih Gala M. Jullian, protestant i racionalista: »To je odlučan napredak za čovječanstvo, što ima vjeru..., koju mogu razumjeti svi narodi i svi ljudi zavoljeti od najsiromašnijeg do najbogatijeg. Ja

¹² N. dj. str. 72—82.

uzalud tražim u analima svijeta, jer ne nalazim nijednu vjeru, koja bi bila slična Kristovoj . . . Uza svu plemenitost Marka Aurelija (161—80.) ja vidim u njegovom carstvu manje viših načela i uvjeta za budućnost, negoli u franačkom kraljevstvu pod Merovinzima kraj svih okrutnosti njihova života, budući da uz okrutnost i raspuštenost vidim njihovu brigu i grižnju savjesti, da pomažu siromahe i bolesnike, dijele milostinju i čine djela ljubavi.«

Crkva je ovaj duh dobrotvornosti promicala time, što je često nalagala kao pokoru za teške prestupke (pokore u ono doba bijahu veoma teške i dugotrajne) ostavljanje zadužbina i dijeljenje milostinje siromasima.

Karitas od 10. vijeka.

Četiristogodišnja seoba barbarskih naroda urodila je strašnim socijalnim kaosom u zapadnoj Evropi. Iza kratkog razdoblja mira pod Karlovićima i Karlom Velikim u 8. vijeku, ovaj se kaos ponovio od druge polovine 9. do početka 11. vijeka. Tada je takoreći posvuda vladala sila i neprestane borbe između malih mogućnika. Ipak krivo imaju mnogi, kad gledaju samo crne strane onodobnog života. Trijezni posmatrač i veliki učenjak Mgr. Duchesne piše: »Srednji vijek bijaše mješavina dobra i zla, gdje su ipak narodi nastojali da izadu iz barbarstva i bar donekle ostvare ideal dobra, što im ga je kršćanstvo prikazivalo.«

Najveći bič ovog razdoblja bijahu ratovi. Zato je bila najpreča potreba, da se ratovanje barem ograniči, kad se nije moglo posve dokinuti. To je Crkva postigla: Mirom Božjim — »Pax Dei« i »Treuga Dei«. Mir Božji štitio je od silovitih ratnika crkvene osobe i seljake, njihove posjede i stoku. Treuga Dei zabranjivala je pod kaznom izopćenja svaku upotrebu oružja u sveta vremena, na sve svece i posljednja tri dana u tjednu. U ono vrijeme nitko nije mogao učiniti reda u Evropi, zato je ovo socijalno-političko djelovanje Crkve bilo eminentno blagotvorno.

Još više nego propisima ublaživahu surove ratnike nesavladivim primjerima kršćanske kreposti i dobrotvornosti mnogobrojni sv. biskupi i monasi. Mnogi se vitez odrekao ratovanja i pustolovina, povukao u samoću ili samostan, a zatim dao svim silama na pomaganje nesretnika. Papa Inocencije III. (1198—1216.), koji nije svetac, a papinsku je političku moć podigao do vrhunca, dijelio je sirotinji darove ostavljene crkvi sv. Petra i desetinu od svih papinskih dohodaka, a za jedne gladi uzdržavao je svaki dan 8000 siromaha. Osim toga je slao milostinje po kućama, mnogi su dobivali svake sedmice 15 funti kruha.

Koliki se svjetovnjaci: kraljevi, kraljice i drugi velikaši vanrednom dirljivošću predavali kršćanskoj dobrotvornosti. Sv. Stjepan, kralj mađarski 997—1038.), sâm je prao noge hodočasnici i dijelio im milostinju. Sv. Eduard, kralj engleski (1042—1066.), upravo je osiromašio davajući sirotinji.

Jednako je radila sv. Margarita, kraljica škotska († 1093.), koja bješe sveder opkoljena četom udovica, siročadi i nesretnika svake ruke, a sama bi im podavala hranu i prala im noge.

Pravi anđeo mira bijaše sv. Elizabeta, kneginja türinška, kćerka hrvatsko-ugarskog kralja Andrije II. († 1231.). Ne samo da je sebe i sve, što je imala predala bijednicima, nego im je radosno činila najogavnije usluge, zahvaljujući Bogu, što ima prilike vršiti njemu tako mila djela. Nije zaostajao za ovom Božjom junakinjom ni sv. Ljudevit IX., kralj francuski (1226—1270.), neprestano hraneći i u bolnicama dvoreći i na sve načine pomažući tisuće bijednika i bolesnika. Svake bi svetkovine 200 njih osobno dvorio u svojoj palači, drugima bi svake subote prao noge, zatim ih posušio i cjelivao, na koljenima im pružao vodu, da si operu ruke. Najgnjusnijim bolesnicima metao bi svojom rukom hranu u usta.

Kako je dirljiv i besmrtn natpis uklesala harna ruka u nadgrobnu ploču hrvatskoj kraljici *Jeleni* († 1075.): »U ovom grobu počiva Jelena, službenica Božja, koja se odrekla kraljevstva . . . Ona bijaše žena Mihajla kralja (Krešimira II.), a majka Stjepana kralja (Držislava 969—997.). Za života bijaše *majka kraljevstva i zaštitnica sirota i udovica* . . . «¹³

Pa i naši knezovi i kraljevi počevši od Trpimira (oko 850.), kraljice Margarite (oko 950.) do Krešimira IV. (1058—1074.), Zvonimira (1076—1089.) i Stjepana II. (oko 1090.) osnivaju i potpomažu brojne manastire, od kojih se više puta spominju u samom Primorju 21, i crkve za pokoru svojih grijeha i za spasenje kako svoje duše tako svojih djedova, kako to oni izrično ističu. Spomenuta kraljica Jelena sazidala je samo u Solinu dvije crkve.

Grof Montalembert, slavni povjesničar Zapadnih monaha — (7 velikih svezaka), nije pretjerao, kad je napisao: »Velikodušnost prema ubogima bješe karakteristika (ovoga vremena) . . . osobito kod knezova.« Svi kršćanski kraljevi i knezovi uvedoše službu kapelana-djelitelja milostinje, prema uzoru Rima, čemu nema trağa kod poganskih vladara, s kojima inače imaju jednake dvorske časti. U tome su ih pak nasljeđovali ostali velikaši.¹⁴

Crkva se pobrinula za sigurnost putnika na najpogibelnijim mjestima. Sv. Bernardo iz Mentthona († 1081.) uredio je dva hospicija na alpskim prelazima — Veliki i Mali sv. Bernard — i povjerio ih redovnicima sv. Augustina, da se brinu za hodočasnike i putnike, koji su najviše kretali u Vječni Grad. Tu herojsku zadaću vrše oni uz pomoć uvježbanih pasa do dana današnjeg. Kod nas samostan sv. Nikole na Gvozdu (Vel. Kapela) brine se za putnike kroz ovu planinu, (osnovan od Ivana Frankopana g. 1390.).

Ovakih je gostinjaca bilo na hiljade; sama pariska biskupija imala ih je krajem 14. vijeka oko 50. Na glas je izišao Hospicij Duha Svetoga, što ga osnovao Inocencije III. u Rimu za zapuštenu djecu i bolesnike i povjerio ga Braći od Duha Svetoga.

Od 13. vijeka rađaju se novi muški Redovi: sv. Dominika i sv. Franje Asiskog sa ženskim ograncima i Trećim Redovima, koji žive u svijetu, pa i drugi. Svi oni sa stotinama tisuća

¹³ Šišić, Priručnik Izvora, str. 127.

¹⁴ Por. Neyron, n. dj. str. 81—91.

svojih članova razvijaju karitativnu akciju katoličke Crkve po cijelom svijetu do nepreglednosti.

Isto su tako neprocjenjive na području kršćanske dobrotvornosti zasluge Viteških duhovnih Redova, što su nastali za Križarskih vojna u 12. vijeku: Ivanovaca, Templara i Njemačkog Reda.

Temeljno pravilo svih karitativnih udruženja jest, da se bolesnik ili siromah ima primiti kao sam Gospodin Isus te da ga valja smatrati pravim »gospodarom« kuće; zato su ga dnevno nahranili prije samih redovnika; daka-ko da su se najprije pobrinuli za njegovu dušu i okrijepili ga vjerskim Tajnama. Ovako na pr. propisuje pravilo Ivanovaca. U istome smislu stvarahu crkveni sabori zakone. Redovnici se imali cijeli život žrtvovati uzvišenoj službi ljubavi; stoga se vječnim zavjetima odcicali obitelji i svakog vlasništva i obećali posluš starješini i pravilima Reda, dok su svjetovnjaci i svjetovni svećenici lako prisvojili nešto od dobara namijenjenih dobrotvornim ustanovama. *Udruženjima Božjih Kuća* nalaže pravilo, neka bolesniku pomažu leći, ustati, krevet spremati, rubeninu držati čistu i bijelu, prije njima dati hranu, koja ne smije biti lošija negoli bolničarâ. Bilo je pače nemalo zadužbina, ostavljenih u tu svrhu, da se bolesnicima 2 puta mjesečno dade ono, što im je najmilije, ako nije zdravlju na štetu.

Udara se na sredovječnu higijenu. No i to je pretjerano. Baš se mnogo pazilo na čistoću: bolesniku se morala oprati glava i noge prije spavanja, u hospicijima često se spominju kupaone, bar za teške bolesnike propisani su zasebni kreveti, a nisu zaboravili ni na grijanje soba; za njih su kraljevi lako dopuštali sjeću drva po svojim šumama.

Kad su od 13. vijeka stali podizati nedostižive građevine: crkvene i profane, obraćaju naročitu pomnju i hospicijima pa ih podižu na zgodnim mjestima obično uz rijeke: Tiber, Seinu, Vltavu. Mnoge od njih izazivlju i danas udivljenje; građene su uistinu kao za »gospodu« i patničke ude Kristove, obično u obliku velikih dvorana poput lađa u gotskim crkvama, pa i slično divno urešene; na pr. bolnica u Gandu, još divnija u Bourgogne i Beaune. Posljednja i danas služi istoj svrsi te je uzvišenim svjedokom onodobne kršćanske plemenitosti.

No najnesretnija vrsta ljudi bijahu gubavci. Ne samo što se živi raspadali, nego bi ih lakovjerna svjetina često optužila, da su krivi širenju kužnih bolesti, pa ih bez daljnega u njihovim kolibama spalila. Crkva se neprestano morala boriti protiv strašnog nagona, kojim se narodi vraćali u barbarstvo. Kršćanima je valjalo spriječiti širenje ogavne bolesti, a u drugu ruku sve moguće učiniti, kako će ublažiti život bijednicima. Zato su po cijeloj Evropi podizali nebrojene bolnice za gubavce. U tome se upravo natjecala feudalna gospoda, koju neki moderni prikazuju kao okrutne zvijeri. Obasipali ih posjedima i prihodima tako, da su baš bolnice za gubavce postale obilježjem pojedinih gospoštija. Crkva je tu skrb za »svoju gubavu djecu« posebnom ljubavlju pra-

tila; pape uzimlju ove bolnice u svoju — zaštitu, udaraju izopćenjem otimače njihovih dobara, pa i onog, tko optuži zdravog kao gubavca, skupljaju za njih milostinju, udjeljuju im oprost. Dugo se i ozbiljno ispitivalo, da li je netko ustinu udaren ovom bolešću. Dirljiv je obred i vjerska utjeha, što je svećenik pružao gubavcu, prije nego su ga odijelili od ostalih ljudi (posebna sv. Misa, blagoslovljeno odijelo, molitva s obećanjem pomoći Gospodinove i spasenja, ako strpljivo snosi svoju bolest). Naročito mu je istaknuo dužnost savjesti, da ne smije okužiti druge ljude poglavito djecu. Mnogi se zavjetovali, da će se sasvim predati dvorenju gubavaca, pa im također ostavljali svoja dobra (fratres et sorores leprosororum). To bijahu lokalne bratovštine s privremenim redovničkim zavjetima. Ali je postojao zasebni Red: Vitezovi sv. Lazara s vječnim zavjetima i naročitim zavjetom, da će njegovati gubavce.

Svim ovim junačkim djelima ljubavi bijaše izvorom vjera! Postupak Crkve, da se gubavci posve odijele od svijeta, prividno tako bezobziran, postigao je, te se ova strašna bolest iz Evrope posve iskorijenila.

*

Nadčovječni su naponi kojima se kršćanska ljubav od 10. do 16. vijeka žrtvuje, da priskoči u pomoć stradajućoj braći. Računaju, da je samo u Francuskoj u 13. vijeku postojalo 20.000 gostinjaca-bolnica i 2.000 bolnica za gubavce; a slično bijaše i u ostalim katoličkim zemljama. Najindiferentniji povjesničari ne mogu se dosta nadiviti ovom natjecanju svih klasa u djelima junačke ljubavi, koju slave sredovječni veliki teolozi u svojim djelima kao istu krepost, kojom ljubimo Boga i bližnjeg; slave sveci svojim žrtvama, slave umjetnici prikazujući djela ljubavi u kipovima, slikama, na crkvenim prozorima i t. d.¹⁵

Nije ni bilo potrebno da se navedu toliki primjeri, a da se ipak već posve jasno uvidi, kako rad Crkve na karitativnom polju nije od danas, da je bio svestran i nesebičan. Otpadaju dakle prigovori, kako papa i njegova Katolička Akcija kopiraju komuniste. Teško optuženi Srednji vijek divno se obranio ne frazama, riječima u vjetar, nego dubokom svojom vjerom u Boga milosrđa i golemom ljubavlju prema bližnjemu kao bratu u Kristu. Vjera Srednjega vijeka nije bila mrtva, jer je urodila bezbrojnim djelima ljubavi, koja su toj »mračnoj epohi« za sva vremena postavila svijetao spomenik. Ljubav je bila uvijek pa će i ostati najboljom apologijom kršćanstva.

N. Maslač D. I.

¹⁵ Nav. djelo. str. 92—105.